

Újabb módosítás a szentszéki struktúrában: a vatikáni Államtitkárság harmadik szekciója¹

UJHÁZI LÓRÁND

*A szentszéki struktúra nem statikus, hanem a kihívásokra reflektálva, és az egyház üdvösségközvetítő feladatának eredményesebb végrehajtása érdekében folyamatosan módosított hivatalok összessége. A kúria átszervezése nem pusztán esztétikai intézkedés, hanem mindig a lényegre érinti, hiszen az evangélium tökéletesebb átadásának érdekében történik. Ferenc pápa megválasztása óta kitüntetett figyelmet szentelt a Római Kúria eredményesebb működésének. Ennek érdekében jelentős módosításokat eszközölt a kúria struktúrájában és a szabályozó joganyagban. 2016. augusztus 31-én kihirdette a *Humanam progressionem* kezdetű motu proprio, amellyel négy pápai tanács összevonásáról és egy új szentszéki hivatal a „Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában” létrehozásáról rendelkezett. 2016 karácsonyán a pápa a Római Kúria prominens képviselői előtt mondott beszédjében pedig a kúriareform általános alapelveiről és okairól beszélt. Legújabbban az Apostoli Szentszék csúcsszervén, a Szentszéki Államtitkárságon eszközölt módosításokat. A megváltozott politikai és biztonsági környezetre reflektálva eddig az Államtitkárság első szekciójának alárendeltségében, a szentszéki diplomaták személyügyi kérdéseikért felelős „delegátusi hivatalból” önálló szekciót alakított ki, amellyel így létrejött az Államtitkárság harmadik, önálló lába. Ebben a tanulmányban bemutatom a szentszéki Államtitkárságot, annak működési keretét, célját és felépítését, illetve a harmadik szekció felállításának vélhető okait.*

Further Modifications in the Holy See Structure: The Third Section of the Vatican Secretariat of State

The structure of the Holy See is not static, but – reflecting to the challenges, and so that the Church can perform a more effective salvation intermediary role – it is a body of constantly modified offices. The restructuring of the Curia is not merely an aesthetic measure, but it always touches upon the very essence, as it is always done in order to pass the Gospel more perfectly. Since being elected, Pope Francis has paid particular attention to the more

1 A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Szélsőségek, vallási szélsőségek Ludovika Kutatócsoport keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

effective operation of the Roman Curia, for which he has made significant changes in the structure of the Curia and its legislative frameworks. On the 31st of August, 2016 Pope Francis proclaimed motu proprio, Humanam progressionem, in which he decided to integrate four pontifical councils, and to establish a new Holy See office – the Dicastery for Promoting Integral Human Development. At Christmas 2016, the Pope spoke before prominent representatives of the Roman Curia, about the principles and the causes of the Curia reform. Recently, the Pope made changes in the leader body of the Apostolic Holy See: the Holy See Secretariat of State. Reflecting to the changed political and security background in the subordination of the first section of the Secretariat of State, he formed an autonomous section from the Delegate for Pontifical Representations, responsible for matters relating to the staff who work in the diplomatic service, and so the third independent ‘foot’ of the Secretariat of State was formed. In this study I am introducing the Holy See Secretariat of State, its operational limits, aim and role, structure and possible causes of establishing the third section.

Ferenc pápa megválasztása óta kitüntetett figyelmet szentelt a Római Kúria eredményesebb működésének, amelynek érdekében jelentős módosításokat eszközölt a kúria struktúrájában és a szabályozó joganyagban. A szentszéki struktúra nem statikus, hanem a kihívásokra reflektálva, és az egyház üdvösségközvetítő feladatának eredményesebb végrehajtása érdekében folyamatosan módosított hivatalok összessége. A kúria átszervezése nem pusztán esztétikai intézkedés, hanem mindig a lényegre érinti, hiszen az evangélium tökéletesebb átadásának érdekében történik.² Tény, hogy a szentszéki struktúra nagyobb horderejű átalakítására ritkábban került sor, de az egyes hivatalok finomhangolása nem ritka. Átfogóbb átalakítást hajtott végre V. Szixtus 1588-ban,³ X. Piusz 1908-ban,⁴ VI. Pál 1967-ben⁵ és II. János Pál 1988-ban. Mivel a Római Kúria hivatalai nem úgynevezett isteni jogon,⁶ hanem pusztán a tételes egyházjog alapján állnak fenn, illetve mivel feladatuk a római pápa legfőbb pásztori tevékenységének támogatása, a pápa mint a legfőbb jogalkotó szabadon módosítja a hivatalok számát, nevét, ügyvitelét, kompetenciáját, vezetés-irányítását stb.⁷

2 VI. Pál 1963. szeptember 21-én a Római Kúria munkatársainak mondott beszéde.

3 1588. január 22-én kiadott *Immensa aeterni Dei* kezdetű apostoli konstitúcióval.

4 1908. június 29-én kiadott *Sapientis Consilio* (1909) kezdetű apostoli konstitúcióval. Fő célkitűzések között szerepelt, hogy a nem tisztán egyházi kérdésekkel és nem az egyház ügyeivel foglalkozó hivataloktól megtisztítsák a Római Kúriát.

5 Az 1967. augusztus 15-én kiadott *Regimini Ecclesiae Universiae* (1967) kezdetű apostoli konstitúcióval. Az 1977-es és az azt megelőző kúriareform eredményeihez és hiányosságaihoz átfogó elemzés: GORDON 1969, 59–116.; SOUTO 1968, 547–578.; ALBERIGO 1979, 39–68.

6 A katolikus egyház teológiai és kánonjogi reflexiójában két hivatal a péteri, vagyis a pápai és az apostoli, vagyis a püspöki hivatal nem pusztán az egyházi jogalkotó, hanem az isteni akaratra vezethető vissza. Ennek következtében ezeket a hivatalokat az egyházi jogalkotó nem szüntetheti meg, hanem legfeljebb jogait és kötelességeit pontosíthatja.

7 PROVOST H. 1992, 299–334.

Nem szabad elfelejteni azonban, hogy mind a kánonjogi alapelv, amely szerint az egyházi hivatalokat „tartós jelleggel” alapítsák (145. kánon továbbiakban k. 1. §),⁸ mind a működés eredményessége szempontjából az a logikus, ha a hivatali struktúrában eszközölt módosítások száma mérsékelte, átfogó átalakításra pedig csak valódi lelkipásztori és kormányzati szükség esetén kerül sor.

Ferenc pápa 2016. augusztus 31-én kihirdette a *Humanam progressionem* kezdetű *motu proprio*,⁹ amellyel négy pápai tanács összevonásáról és egy új szentszéki hivatal a „Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában” létrehozásáról rendelkezett. Kevéssel az új dikasztérium felállítása után, 2016 karácsonyán a pápa a Római Kúria prominens képviselői előtt mondott beszédjében a kúriareform általános alapelveiről és okairól beszélt.

A pápa legújabban az Apostoli Szentszék csúcsszervén, a Szentszéki Államtitkárságon eszközölt módosításokat. A megváltozott politikai és biztonsági környezetre reflektálva eddig az Államtitkárság első szekciójának alárendeltségében, a szentszéki diplomaták személyügyi kérdéseikért felelős „delegátusi hivatalból” önálló szekciót alakított ki, amellyel így létrejött az Államtitkárság harmadik önálló lába.

Az új szekció felállításáról rendelkező, Pietro Parolin bíboros államtitkárnak címzett, 2017. október 18-án kelt pápai levelet a Szentszék nem közölte. A módosítást röviden bemutató államtitkársági kommunikéból pedig csak néhány általános információhoz jutunk. A jelenlegi rendszermódosítás megértéséhez ezért nem lehet eltekinteni sem a belső, sem a külső tényezőktől és a kapcsolódó pápai és szentszéki megnyilatkozásoktól. Ebből a szempontból kitüntetett helyen szerepel a 2017. december 21-én a Római Kúria munkatársainak mondott pápai beszéd, amelynek témája a 2016-os üzenethez hasonlóan a kúriareform volt. Ez esetben az új szekció és ennek kapcsán a szentszéki diplomácia került a középpontba.¹⁰ A módosítás jobb megértését segíthetik a Római Kúria munkatársainak, különösen az államtitkári pozíciót betöltő bíboros államtitkárok megnyilatkozásai is.

Ebben a tanulmányban bemutatom az Apostoli Szentszéki Államtitkárságot, annak működési határait, célját és szerepét, felépítését és a harmadik szekció felállításának vélhető okait.

Az Államtitkárság helye a szentszéki struktúrában

Az Államtitkárság kiemelt helyet foglal el a szentszéki struktúrában, de legfontosabb feladata ugyanaz, mint az összes a többi dikasztérium küldetése: a római pápa egyetemes kormányzati tevékenységének támogatása.¹¹ Az Államtitkárság – mint az egyház minden struktúrája – történelmi fejlődés eredménye. Összetett természetét jól szemlélteti Bruno Bertagna, aki az államtitkárság jog- és feladatköréből, illetve történelmi

8 A Római Kúria történetéhez lásd: PÁSZTOR 1969, 353–366.; DEL RE 1998.

9 FERENC PÁPA 2016.

10 FERENC PÁPA 2017.

11 Kommentár a 360–361. kánonokhoz. BEAL–CORIDEN–GREEN 1998, 481.

fejlődéséből kiindulva az Államtitkárságot a többi szentszéki dikasztériumhoz képest „atipikus” hivatalnak tartja.¹²

Az Államtitkárság különlegessége, hogy második szekcióján keresztül „kifelé”, az államokkal és a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatokra összpontosít. Az Államtitkárság ilyen jellegű feladata fokozatosan alakult, és idővel ért össze a pápa legközvetlenebb, személyes ügyeit intéző és a külügyekért felelős hivatallal. Vagyis alapvetően a két feladatkör összekapcsolásáról van szó, amely jól látszik az intézménytörténeti megközelítésből, hiszen külön kell vizsgálni az „államtitkári” poszt- és külön a külkapcsolatokért felelős hivatal kialakulását és történetét egészen addig, amíg 1908-ban a X. Piusz által végrehajtott kúriareform következtében a nagyobb eredményesség érdekében alá nem rendelik a külügyekért felelős hivatalt az Államtitkárságnak (lásd alább).

Az egyház missziós küldetése miatt mindig tisztában volt, hogy feladatát más szervezetekkel, többek között az államokkal való folyamatos interakcióban teljesíti. Bár az elmúlt években felerősödtek azok a hangok, amelyek vitatják a Szentszék nemzetközi jogalanyiségének létjogosultságát, de ezek legfeljebb jogászok okfejtései, illetve a katolikus egyház mint erkölcsi tekintéllyel rendelkező közösség vagy a keresztény értékek elleni liberális támadásnak lehet tekinteni.¹³ A történelmi visszatekintésből, a Szentszék természetéből a jelenlegi nemzetközi szerepvállalása és nemzetközi jogalanyisége egyértelműen igazolható. Alapvető félreértésre ad azonban okot, ha a szentszéki szuverenitást a Vatikánhoz mint területhez kötjük. Igaz ugyan, hogy a modern elméletek a szuverenitás kapcsán leginkább a terület, a lakosság és a területen megjelenő főhatalom relációjában beszélnek szuverenitásról, de ez az Apostoli Szentszék kapcsán nem állja meg a helyét. A szuverenitás ugyanis független a Vatikán mérhető területétől és az alapvetően a bodini és herzogi szuverenitás kapcsán megfogalmazott elemektől, és a római pápa személyéhez kötött.¹⁴ Ugyanez igaz a diplomácia vonatkozásában is. Mind köznapi beszédben, mind a szakirodalomban gyakori a vatikáni diplomácia kifejezése. Annak ellenére, hogy a Vatikán mint a nemzetközi jog alanya tarthatna fenn diplomáciai kapcsolatot, azt a Szentszék teszi. A Vatikánváros inkább csak a Szentszék autonómiájának a fenntartása miatt létezik.¹⁵

Mivel az egyház természetfeletti küldetését evilági körülmények között teljesíti, ezért a szentszéki struktúra nem nélkülözheti a diplomáciai feladatokért felelős hivatalt. Róma püspöke mellett már az első századokban voltak olyan „hivatalnokok”, akik a pápa mindennapi tevékenységét segítették, akár a külső kapcsolatok ápolásában is. Kelemen pápasága (100) alatt megjelenik az a hét jegyző, akik a mártírok aktáit

12 „Ed è proprio partendo dalla storia e dalla prassi quotidiana che è forse possibile identificare gli elementi caratteristici di questo „dicasterio atipico della Curia Romana.” BERTAGNA 1990, 163.

13 YASMIN 1996, 1835–1875.; TRIGGS 2011, 249. Ugyanúgy értelmezhetetlen, ha valaki az egyházban elkövetett visszaélések miatt vitatná el a Szentszék szuverenitáshoz való jogát. NEU 2010, 1507–1538.

14 ERDŐ 2014, 1–14.

15 ANTONINI 2015, 5.

kezelik.¹⁶ Fábián (236–250) pápa időszakában papok, diakónusok, szubdiakónusok és a kisebb rendeket viselő klerikusok már „intézményes” keretek között asszisztálnak a napi ügyvitel, az igazgatás, a bírászkodás és a vagyongazdálkodás területén. Az említett jegyzők csoportja pedig a keresztényüldözések megszűnése után a pápai dokumentumok elkészítésében és a pápai hivatal ügyintézésében segédkezett. Az állami hatóságokkal való kapcsolattartásban kiemelkedő jelentősége lesz a hét *defensories regionariinak*, akik az egyház érdekeit védik.

A 313-as Milánói Ediktummal a római pápa befolyása és ezzel egy időben feladatköre is kiterjedt.¹⁷ Megnövekedett a segítők száma, felgyorsult az intézményesülés, és megkezdődött az intézmények specializációja is.¹⁸

Hogy az Államtitkárság „előintézménye” mikor és hogyan formálódott, arról megoszlik a kánonjogászok és az egyháztörténészek véleménye. Az Államtitkárság hivatalos fóruma a szervezet eredetét a 15. századra, az 1487. december 31-én kiadott *Non Debet Reprehensibile* kezdetű apostoli konstitúcióra vezeti vissza. Ekkor alakult meg a huszonnégy titkárt számláló Apostoli Titkárság.¹⁹ A titkárok közül kitüntetett szerepe volt a *secretarius domesticus* a pápa bizalmasa tanácsadójának.²⁰ X. Leó (1513–1521) újabb fontos titkári beosztást hozott létre a *secretarius intimus*, akinek feladata az állami ügyekért felelős bíboros munkájának segítése és a diplomácia-testületekkel való kapcsolattartás volt. Niccolò Del Re egyháztörténész lényegében erre az időszakra teszi az államtitkári poszt kialakulását.²¹ Mattheus Conte Coronata az *Intstitutiones Iuris Canonici* munkájában az Államtitkárság fejlődése szempontjából egy kevésbé dicső beosztást, a bíborosneposi poszt jelentőségére hívja fel a figyelmet. Szokás volt, hogy a legfontosabb hivatalokra a pápa a legközelebbi rokonainak egyikét nevezte ki. Ennek megfelelően járt el IV. Piusz is (1559–1565), aki unokaöccsét Borromeo Károlyt bíborossá (bíborosnepos),²² és az egyház politikai ügyeinek vezetéséért felelős hivatalnokká nevezte ki. Ez konkrétan azt jelentette, hogy a pápai intézkedések rajta keresztül kerültek ki a kúriából.²³ Később az elsőtitkár, a *secretarius intimus* folyamatosan átveszi a bíborosnepos bizalmi feladatait. A pápa titkári feladatait ellátó általában püspökké szentelt főpap X. Ince (1644–1655) idejétől bíboros, és már nincs rokoni kapcsolatban a pápával. XII. Ince (1691–1700) pedig hivatalosan is megszünteti a bíborosneposi címet és hivatali jogkörét a bíboros államtitkár kapja.

Más megközelítés szerint az Államtitkárság alapjairól V. Szixtus (1585–1590) kúriareformjától lehet beszélni. Az 1588. január 22-én kiadott *Immensa aeterni* kezdetű

16 WOYWOD–SMITH 1952, 107.

17 Ehhez lásd: ELIOTT 1996.

18 SZEREDY 1883, 429–431.

19 Szentszéki Államtitkárság. Forrás: www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_12101998_profile_en.html (2018. 04. 22.)

20 REESE 1998, 108.

21 DEL RE 1970, 63–65.

22 Az úgynevezett „bíborosneposok” feladataihoz és konkrét tevékenységéhez lásd: KRAUS 1958, 238–243; TUSOR 2002, 528–545.

23 CORONATA 1928, 408. A bíborosi méltóság akkor még nem feltétlenül jár együtt a szent rend felvételével. UJHÁZI 2003, 69–76.

bullával a központosítása irányába hajtotta végre a kúriai reformot. Az ekkor létrehozott tizenöt „bíborosi” kongregáció közül hat az egyházi állam, kilenc pedig az egyetemes egyház kormányzását szolgálta.

A történeti visszatekintés arról tanúskodik, hogy rendszermódosításokat szinte minden pápa eszközölt a szentszéki struktúrában,²⁴ de a diplomáciáért felelős szerv akkor kapott nagyobb figyelmet, amikor azt a történelmi – leginkább külpolitikai – körülmények indokolták tették.²⁵ Ez történt 1793. május 28-án, amikor VI. Piusz *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű konstitúcióval a franciaországi események miatt létrehozta a *Congregatio super negotiis ecclesiasticis regni Galliarum* hivatalt. A pápa ezt a hivatalt ideiglenesnek szánta addig, amíg meg nem oldódik a Franciaországban kialakult helyzet.²⁶ Feladata is ennek megfelelően alakult, vagyis a francia egyház érdekeinek a védelme, illetve a Szentszék és Franciaország közötti diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele. Az 1798-ban megszűnt hivatal feladatait VII. Piusz újította fel, *Congregatio negotiorum ecclesiasticorum extraordinarium* név alatt, amely azt a feladatot kapta, hogy készítse elő a Napóleonnal kötendő konkordátumot. Külön bizottság segítette a kongregációt, amelyet stílusosan kis kongregációnak, *la piccola congregazione* neveztek. Mikor a pápának 1809-ben Napóleon nyomására el kellett hagyni Rómát, a kongregáció is befejezte működését. A pápa 1814-es visszatérése után, tekintve a kétségbeejtő nemzetközi viszonyokat az egyik első lépése a kongregáció működésének újraindítása volt. A kongregáció új név alatt *Congregatio Extraordinaria Praeposita Negotiis Ecclesiasticis Orbis Catholici*, általános és nem csak Franciaországra kiterjedő jog- és feladatkörrel lett újra alapítva, minthogy az egész világon kialakult problémás ügyek kezelése lett a feladata.²⁷ A kongregációt a „bíbor-nok-államtitkár” vezette, így személyében már összeért a pápai titkárság és külügye-kért felelős hivatal, még ha névileg önálló dikasztériumokról volt is szó.²⁸

Az 1800-as évek végére és az 1900-as évek elejére a megváltozott nemzetközi viszonyok miatt ismét indokoltá vált a diplomáciáért felelős központi szerv megerősítése. A protestantizmus, majd a szekularizáció, illetve az olasz egység következtében egyre több állammal alakultak ki vitás kérdések.²⁹ 1904-ben megszakadt a Szentszék és a Franciaország közötti diplomáciai kapcsolat. Németországgal, Oroszországgal és az Egyesült Államokkal is megromlottak a viszonyok. Majd 1910-ben Spanyolország, 1911-ben Portugália szakította meg a Szentszékkal a diplomáciai kapcsolatokat.³⁰ Az 1908-as kúriareform jelentőségét érzékelteti, hogy jelentős szerzők a modern értelemben vett Államtitkárságot ettől az időszaktól eredeztetik.³¹ Másrészt ekkor

24 Meglehetősen jó bemutatást találunk erről: RANKE 1936.

25 ERDŐ 2004a.

26 BERTAGNA 1990, 167.

27 Lásd még: VIAENE 2012.

28 KONEK 1900, 255.

29 PINTO 2003, 52.

30 GERGELY 1999, 258–259.

31 FINK–LIGGENSTORFER 1996.

következik be, hogy a külügyekért felelős hivatal még ha meg is őrzi névleges önállóságát, de már az Államtitkárság irányítása alá kerül.

X. Piusz nemcsak megváltoztatta a külügyekért felelős kongregáció nevét – *Congregatio pro Negotiis Ecclesiasticis Extraordinariis* –, hanem a feladatszabás területén is eszközölt módosításokat, amelyet összefoglalóan az egyes államokkal való kapcsolatokban, a civiljogi kérdésekben és szerződésekben, illetve a szentatya által az államtitkárra bízott egyéb feladatokban jelölt meg. XI. Piusz 1925. július 5-én még Pietro Gasparri bíborosnak írt deklarációjában újra nyilvánvalóvá tette, hogy a külügyekért felelős dikasztérium autonóm kongregáció,³² de lényegében a bíboros államtitkár vezetése alatt álló három szekció egyike volt. Mindamellett, hogy az 1908-as reformmal kiterjedt az Államtitkárság jog- és feladatköre a *Sapienti Consilio* kezdetű apostoli konstitúció³³ az Államtitkárságot történelmi okokból, még nem „csúcshivatalként” kezeli, hanem a hivatalok között, az Apostoli Kamara után tárgyalja. A hagyományos felfogás alapján az első hely „szimbolikus” értelemben is a kongregációkat illette meg.³⁴

Jól szemlélteti az 1908-as kúriareform kapcsán kialakult helyzetet Giorgio Feliciani tanulmánya,³⁵ aki az Államtitkárság szempontjából elemzi a *Sapienti Consilio* kezdetű apostoli konstitúciót és az 1917-es kodifikációt. A szerző rámutat, hogy a dikasztérium elhelyezése, feladat- és jogköre kapcsán azért is alakult ki bizonytalanság, mert olyan feladatokat soroltak át az Államtitkársághoz, amelyekért addig más önálló szentszéki hivatal felelt, és ezeket érzékenyen érintette az említett összevonás vagy feladatelvonás.³⁶ Többek között ez eredményezte a jogalkotó visszafogottságát, ami a konstitúcióban és a kodifikált jogban Államtitkárság pozicionálását illeti. Ennek ellenére elkezdődött az a folyamat, amely megalapozta a szentszéki struktúrában kulcs szerepet betöltő Államtitkárság jelenlegi helyét.

32 XI. PIUS 1925.

33 X. PIUS 1908, 7–108.

34 Const. Vacante Sede Apostolica, xxv Dec. MDCCCCIV.

„4.º — Secretaria Status.

Officium hoc, cuius est supremus moderator Cardinalis a secretis Status, hoc est a publicis Negotiis, triplici parte constabit.

Prima pars in negotiis extraordinariis versabitur, quae Congregationi iisdem praepositae examinanda subiici debent, ceteris, pro diversa eorum natura, ad peculiare Congregationes remissis; altera in ordinaria Negotia incumbet, ad eamque, inter cetera, pertinebit honoris insignia quaeque concedere tum ecclesiastica tum civilia, iis demptis quae Antistiti pontificali domui praeposito sunt reservata; tertia expeditioni Apostolicorum Brevium) quae a variis Congregationibus ei committuntur, vacabit. — Primae praeerit Secretarius Congregationis pro Negotiis extraordinariis; alteri Substitutus pro Negotiis ordinariis; tertiae Cancellarius Brevium Apostolicorum. Inter harum partium praesides primus est Secretarius sacrae Congregationis Negotiis extraordinariis praepositae, alter Substitutus pro ordinariis Negotiis.”

35 FELICIANI 2004, 175–180.

36 Megjegyzendő, hogy a külkapcsolatokért általánosan felelős *Congregatio pro Negotiis Ecclesiasticis Extraordinariis*tól és vontak el területi illetékességet, minthogy Oroszország és Észak-Amerika a Hitterjesztési Kongregáció hatáskörébe került.

Az 1917-es kodifikált jog csak strukturális, de nem lényegi módosításokat eszközölt az említett *Sapientis Consilio* kezdetű apostoli konstitúcióhoz képest.³⁷ A régi CIC a hatályos Egyházi Törvénykönyvvel szemben még egyesével is tárgyalta a szentszéki dikasztériumokat (242–264. kk.). Az Államtitkárság a 263. kánonban került elő. Sem strukturális besorolásából, sem feladatköréből nem derült ki, hogy meghatározó dikasztériumról lenne szó. A jogalkotó miután tisztázta, hogy az Államtitkárságot bíboros államtitkár vezeti, külön bemutatta a három szekció feladatait. Lényegében követte a *Sapientis Consilio* kezdetű konstitúciót: Az első az egyház ügyeivel (például Olaszországon kívüli egyházmegyék felállításáért vagy egyházmegyék határainak a változtatásáért, egyes egyházi méltóságok odaítéléséért), a második szekció az államközi kapcsolatokért, és végül a harmadik szekció a pápai iratok előkészítéséért felelt.³⁸ Ha a joganyagból nem is, de az 1917-es joghoz írt kézikönyvekből már érezni lehetett, hogy az Államtitkárság a diplomáciai kérdések kapcsán fontos feladatot tölt be: „Hoc officium est quasi ministerium Pontificis pro diplomatia externa” – foglalja össze Udalricus Beste az Államtitkárság küldetését a kodifikált joghoz írt kézikönyvében.³⁹ De hasonlóan foglalt állást Eduard Eichmann,⁴⁰ vagy Albert Koeniger is. Utóbbi már az egyházpolitikai feladatok végrehajtása szempontjából kifejezetten a Szentszék csúcsszervének nevezi az Államtitkárságot.⁴¹ Ehhez az is hozzájárult, ahogy arra Girolamo Arnaldi is rávilágít, hogy a pápai állam fizikai megszűnésével lényegében nem is tehetett mást az egyház, minthogy újra pozicionálja az addig kifejezetten állami tevékenységeket ellátó szervezeti egységeit.⁴²

Az első világháborúban az Apostoli Szentszék sem a diplomácia-közvetítés, sem a humanitárius együttműködés kialakítása tekintetében nem tudta a kívánt szintet elérni. Emiatt nem lehet elmarasztalni sem az Apostoli Szentszék, sem személy szerint XV. Benedeket tekintve, hogy egy erős egyházellenes miliőben kellett volna a klasszikus diplomáciai közvetítői feladatoknak eleget tenni.⁴³ Ugyanakkor ez az időszak is jelzésértékű volt, minthogy rávilágított, hogy amennyiben a Szentszék eredményesen akarja pozicionálni a diplomáciai testületet, akkor figyelembe kell vennie a megváltozott körülményeket.

37 DEL GIUDICE 1962, 132.

38 VERMEERSCH–CREUSEN 1921–1923, 304.

39 „Hoc officium est quasi ministerium Pontificis pro diplomatia externa, quocirca relationes politicas et negotia diplomatica Sanctae Sedis cum guberniis civilibus curat, nuntiis et legatis pontificiis institutiones dat eorumque relationes acceptat, responsa ad litteras et telegrammata Pontifici in signum honoris et fidelitatis oblata mittit.” BESTE 1938, 248.

40 EICHMANN 1939, 199. Lásd még: BOUSCAREN–ELLIS 1946, 167.

41 „Das Staatssekretariat (Secretaria Status) mit dem Kardinalstaatssekretär an der Spitze des Ganzen für die kirchenpolitischen Aufgaben der römischen Kurie.” KOENIGER 1926, 202. – Chas. Augustine a 1917-es joghoz írt kommentárjában az Államtitkárt a miniszterelnökhöz hasonlítja: „Secretary of State or Primeminister of Pope” CHAS 1918, 272. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy csak nagyon analóg értelemben használhatjuk a miniszterelnöki kifejezést, hiszen nincs ilyen jellegű hivatal az egyház igazgatásában, ahol a végrehajtó hatalom is a pápa kezében összpontosul.

42 ARNALDI 1987, 38–53.

43 Az első világháború kapcsán kialakult helyzethez, amely a szentszéki diplomáciai erőfeszítéseit illeti, lásd: PAOLINI 2008.

Igazi változást a második világháború utáni évek hoztak. VI. Pál az egész Római Kúria működését, közte az Államtitkárságot is jelentősen átalakította az 1967-ben, már a második vatikáni zsinat szellemiségében született *Regimini Ecclesiae Universae* kezdetű apostoli konstitúcióval.⁴⁴ A konstitúció egyszerre hozott lényegi és strukturális változást. Először is ekkor vált az Államtitkárság valójában azzá, ami ma is: a római pápa közvetlen titkárságává és a külügyeket koordináló szervvé. Ugyanakkor VI. Pál még egy rövid időre újra önálló dikasztériummá tette a külkapcsolatokért felelős *Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis*, amelynek ugyanakkor szoros együttműködésben kellett tevékenykednie az Államtitkársággal. Ezért a hivatalt vezető bíboros prefektusnak és az államtitkárnak ugyanannak a személynek kellett lenni. A tanács feladata lett mindazoknak a kérdéseknek az intézése, amelyek civil hatóságokhoz, világi jogra tartoznak, illetve az egyes nemzetekkel a diplomáciai kapcsolatok előmozdítása, a nunciások, internunciások, apostoli követek ügyeinek támogatása. Mindezt az Államtitkárság jóváhagyásával. Szintén az Államtitkársággal való együttműködés keretei között felügyelte a tömegtájékoztatási eszközök bizottságát.

A *Regimini Ecclesiae Universae* kezdetű konstitúció már rögtön az általános bevezető után (a 19–28. cikkelyig két fejezetben) és a szentszéki dikasztériumok között elsőként említi az Államtitkárságot. Helyesen mutat rá Francis X. Murphy a szentszéki diplomáciával foglalkozó tanulmányában, hogy a második vatikáni zsinat teológiai és társadalomról alkotott koncepcióját a joganyagban és a kúriai struktúrában is meg kellett jeleníteni. A több száz éves államszkeptikus szentszéki hozzáállás után a második vatikáni zsinat az állam és az egyház kölcsönös együttműködésére helyezte a hangsúlyt. Gesztusértékű volt, hogy az egyház lemondott arról, hogy magát *societas perfectanak* – tökéletes közösségnek nevezze –, bár teológiai értelemben kétségtelenül az – annak érdekében, hogy ezzel is előmozdítsa az egyes kormányzatokkal való együttműködést. A zsinat *Gaudium et Spes* kezdetű az egyházzal a mai világban szóló lelkipásztori konstitúciója számos területen hangsúlyozza az állam jogait és kötelezettségeit, és ezekkel összefüggésben az egyházzal való együttműködés lehetőségeit. Egyértelmű volt, hogy az egyháznak azokat a szervezetei egységeit, amelyek az állammal való kapcsolattartásban részt vesznek a zsinat tanításához kellett igazítani.⁴⁵ Mindez azt is jelzi, hogy az egyházban a struktúra sohasem pusztán a praktikumot, hanem alapvetően a teológiai elveket követi. Ugyancsak a zsinati szándék valósult meg abban is, hogy a Szentszék hivatalaiban – így az államtitkárságban is – jobban kifejeződött az egyház egyetemessége, ha úgy tetszik nemzetközisége. Az államtitkárság élére a francia Jean Villot bíboros került, aki a zsinati elvek végrehajtásában is tevékenyen részt vett.⁴⁶

Mindemellett ebben az időben – talán éppen az első és második világháború rossz tapasztalatai miatt – a szentszéki diplomáciai pozicionálásával szemben kritikák is megfogalmazódnak. Léon Joseph Suenens belga bíboros a második vatikáni zsinat

44 VI. PÁL 1967, 885–928.

45 MURPHY 1974, 542–543.

46 WENGER 1989.

utáni egyházi megújulás egyik vezéralakja a pápai követek és szentszéki diplomácia kapcsán úgy fogalmazott, hogy nem szabadna belefolylni és befolyásolni azoknak az országoknak a politikai folyamatait, ahol a követek szolgálatot teljesítenek.⁴⁷ Ez a felfogás azonban sem a pápa, sem a Szentszék részéről nem talált meghallgatásra, tekintve, hogy VI. Pál a *De muneribus legatorum* kezdetű motu proprioan egyértelműen állást foglalt, hogy a pápai követek az egyház lelkipásztori munkájában vesznek részt.⁴⁸ Továbbá gyakorlatilag a Szentszék dinamikus fejlesztette a diplomáciai hálózatát, és egyre több „szuverén” állammal alakított ki diplomáciai kapcsolatot. Ez a tendencia tetten érhető az évente megjelenő *L'Annuario Pontificio*ból, amely tételen felsorolja azokat az országokat, amelyekkel az Apostoli Szentszéknek diplomáciai kapcsolatot tart fenn.⁴⁹

II. János Pál pápa 1988-ban ismét újra szabályozta a Szentszék hivatalainak és az Államtitkárságnak működését. Az új harmadik szekció felállítását elrendelő módosítással együtt a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció 39–47. cikkelye és a *Regolamento generale della Curia Romana* olasz nyelvű utasítás képezi ma is az Államtitkárság hatályos joganyagát. Mind a joganyag, mind a kommentárok nem hagynak kétséget afelől, hogy az Államtitkárság a szentszéki struktúráján belül sajátos és összetett feladattal rendelkező hivatal.⁵⁰ Sőt strukturális elhelyezése, minthogy a jogalkotó elkülöníti a többi dikasztériumtól, szintén az Államtitkárság egyediségét jelzi.⁵¹ Az Államtitkárság élén a bíboros államtitkár áll, aki elsődlegesen felel a Szentszék diplomáciai és politikai tevékenységért, és több esetben magát a pápát képviseli. II. János Pál az addig az Államtitkársággal szoros együttműködésben, de mégiscsak bizonyos önállósággal rendelkező *Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis* teljesen az Államtitkárság alá rendelte, és a csúcsszerv második szekciójává tette. Az 1988-as szabályozás így két szekciót különböztet meg. Az első, vagy általános ügyek szekciója segíti a római pápát legfőbb pásztori feladatának teljesítésében, minthogy illetékes mindazokban a kérdésekben, amelyekben más dikasztériumnak nincs kompetenciája. Ezzel egyfajta koordinációs munkát is végez, tekintve, hogy a többi dikasztériumok munkáját is támogatja, miközben tiszteletben tartja azok jog és feladatkörét. A szekció feladata a különböző pápai dokumentumok és pápai kinevezések szövegezése is, és előkészíti azokat a pápai dokumentumokat, amelyeket a Szentszék hivatalos közlönyében az *Acta Apostolicae Sedis*ben vagy más vatikáni sajtóorgánumban (*L'Osservatore Romano*, vatikáni tévé vagy rádió) jelenítenek meg. A szekcióhoz tartoznak (PB 42 § 1) a pápai követségek általános ügyei is (kivéve a személyügyi kérdések, hiszen az már az új szekció kompetenciája lett), különösen azok a területek,

47 SUEENENS 1968.

48 VI. PÁL 1969, 473–484.

49 RIEDMATTEN 1970, 74–93.

50 „Secretaria Status proxime iuvat Summum Pontificem in Eius supremo munere exercendo.” II.

JÁNOS PÁL 1988, 870. Ezt a *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció előtti joganyag – a Regimini Ecclesie Universae – is így szabályozta. VI. PÁL 1967, 19. cikkely.

51 ARRIETA 2000, 153.

amelyek a követek és a részegyházak kapcsolatára és nem kifejezetten az állammal kapcsolatos diplomáciai kérdésekre vonatkoztak.⁵²

Az Államtitkárság második szekciója kifejezetten az államközi és diplomáciai kapcsolatokkal foglalkozik.⁵³ Lényegében a szekció az említett *Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis* és elődszervezetei feladat- és jogkörét kapta meg. Felel az Apostoli Szentszék egyes államfőkkel, államokkal és a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartásért (PB 45).⁵⁴ Előmozdítja a Szentszék és a civilszervezetek közötti együttműködést. Kulcsszerepe van a konkordátumok és egyéb államközi megállapodások előkészítésében és szövegezésében. Ezen a szekción keresztül tolmácsolja az Államtitkárság a Szentszék hivatalos biztonságpolitikai álláspontját olyan kérdésekben, mint a keresztények biztonsági helyzete,⁵⁵ az atomenergia békés célú felhasználása,⁵⁶ általános biztonsági kérdések, terrorizmus, emberi jogok, vallási és etnikai előítéletek, vallásszabadság korlátozása,⁵⁷ vagy a háborúk gyermekáldozatai.⁵⁸ A szekcióhoz interdikasztériális bizottságok is kapcsolódnak, amelyek egyes térségekre – például Kelet-Európára – vagy országokra – például Oroszországra – összpontosítanak.⁵⁹

Az államtitkárság egyfajta „információfúziós” központként is működik, vagyis a többi dikasztériumoknál megjelenő releváns információkat felhasználja, elemzi-értékeli, és a döntéshozó – leginkább a római pápa – számára átadja.⁶⁰

A harmadik szekció felállításának oka és helye az Államtitkárság struktúrájában

A világon szolgálatot teljesítő vatikáni diplomatákért „Diplomácia dolgozókért felelős” új szekció létrehozása szerkezetileg kisebb horderejű módosítás. Nem az egész rendszert érinti, illetve a hivatalon belüli feladatátcsoportosításról van szó, amennyiben az eddig is létező hivatal komolyabb pozicionálása történt. Elvi szempontból a szabályozott terület jelentősége miatt a változtatás jelentősége nem vitatható. A hivatal nem önálló szekcióként, hanem az első szekción belüli hivatalként, „Delegato per le

52 ARRIETA 1997, 314–315.

53 PINTO 2003, 49.

54 ARRIETA 1997, 314–315.

55 Intervento della Santa Sede alla Conferenza sulla lotta all'intolleranza e alla discriminazione nei confronti dei cristiani. (2016) Vienna, 14 dicembre 2016.

56 Intervento della Santa Sede alla Conferenza Internazionale sulla Sicurezza Nucleare dell'Agenzia Internazionale per l'Energia Atomica (AIEA). (2016) Vienna, 6 dicembre 2016.

57 Intervento della Santa Sede al XXII Consiglio ministeriale dell'Organizzazione per la Sicurezza e la Cooperazione in Europa – OSCE. (2015) Belgrado, 3–4 dicembre 2015. Intervento della Santa Sede al Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite su „La situazione in Medio Oriente inclusa la questione palestinese”. (2015) New York, 23 luglio 2015. Intervento della Santa Sede presso l'Ufficio delle Nazioni Unite e altre organizzazioni internazionali a Ginevra, alla 29a Sessione del Consiglio per i Diritti umani. (2015) Ginevra, 30 giugno 2015.

58 Intervento della Santa Sede al Dibattito in Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite su „Bambini e Conflitti armati”. New York, 18 giugno 2015.

59 II. JÁNOS PÁL 1993, 309–310.

60 UJHÁZI 2017c, 96–117.

Rappresentanze Pontificie”, „papai követekért felelős megbízott”, amelyet ex-nuncius vezetett, eddig is létezett. Feladata lényegében lefedte az új szekció tevékenységi körét: a szentszéki diplomatáinak az ügyeit intézte, találkozások és látogatások formájában tartotta a kapcsolatot a diplomatákkal. A megbízott készítette elő a diplomatákkal kapcsolatos kérdéseket: helyezések, szabadságok jóváhagyása stb. Az első szekció vezetője pedig meghozta a döntést és írta alá a hivatalos dokumentumot. Ez a jogkör most az új szekció vezetőjéhez került, vagyis személyügyi kérdésekben teljes kompetenciát kapott.

Az Államtitkárság harmadik szekciójának kialakítása részben illeszkedik az általános kúriareformhoz, részben speciális, kifejezetten a Szentszék diplomáciai testületének a megerősítésére irányul. A szentatya már a 2016-os karácsonyi beszédben kifejtette a rendszerátalakítás általános szempontjait. Mindenekelőtt megerősítette a klasszikus kánoni elvet, hogy „a Római Kúria feladata nem más, mint hogy támogassa a római pápát egyedülálló, rendes, teljes, legfőbb, közvetlen és egyetemes hatalmának gyakorlásában”.⁶¹ Emellett tizenkét pontban összefoglalta a reform lényegét, amelyet az individualitásban; lelkipásztori irányultságban; missziós törekvésben; észszerűségben; működőképességben; korszerűségben; józanságban; szubszidiaritásban; szinodalitásban; katolicitásban; szakmaiságban és végül a fokozatosságban jelölt meg. A pápa által megfogalmazott tizenkét pont a rendszer működtetésének általános elvei, ezért minden strukturális változtatásnál figyelembe kell venni. Ezek az általános alapelvek egyébként a jelenlegi pápa által szorgalmazott reformon is túlmutatnak. A második vatikáni zsinat után ugyanis VI. Pál által 1967-ben⁶² és II. János Pál által 1988-ban végrehajtott kúriaátalakításoknak is az alapját képezték. Ez logikus, hiszen a rendszer módosítás logikája megköveteli, hogy az egyház küldetéséhez kapcsolódó alapelveket mindig vegyék figyelembe – még ha kifejezetten és tételesen nem is említik.⁶³

A 2016-os karácsonyi beszéd után Ferenc pápa 2017. karácsonyán ismét szólt a Római Kúria vezetőihez. Már a bevezetőben jelezte: ahogy eddig a kúria belső viszonyairól – *ad intra* – beszélt, ez alkalommal azonban a Szentszék hivatalainak külső – *ad extra* – kapcsolataira szeretne kitérni. A pápa „külső kapcsolatok” alatt a nemzetekkel, a részegyházakkal, a keleti egyházakkal, más keresztény felekezetekkel, a zsidó, az iszlám és más vallási közösségekkel való kapcsolatra gondolt.⁶⁴ Jelezte, hogy a munkatársaknak mondott üzenet ez alkalommal a kúriareform újabb lépéshez, az Államtitkárság új szekciójának felállításához kapcsolódik.

61 FERENC PÁPA (2016): *Hogyan folyik a római kúriai reformja*. Forrás: www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-hogyan-folyik-romai-kuria-reformja (2016. 12. 30.). Lásd még: II. JÁNOS PÁL 1988, 859. „Curia Romana complexus est Dicasteriorum et Institutorum, quae Romano Pontificia diutricem operam navant in exercitio eius supremi pastoralis muneris ad Ecclesiae Universae Ecclesiarum que particularium bonum ac servitium, quo quidem unitas fidei et communio populi Dei roboratur atque missio Ecclesiae propria in mundo promovetur.”

62 Az 1967. augusztus 15-én kiadott *Regimini Ecclesiae Universae* (1967) kezdetű apostoli konstitúcióval. Az 1977-es és az azt megelőző kúriareform eredményeihez és hiányosságaihoz átfogó elemzés: GORDON 1969, 59–116.; SOUTO 1968, 547–578; ALBERIGO 1979, 39–68.

63 CATILLO LARA 1984, 229–243.

64 FERENC PÁPA 2017, 1–2.

A pápa szerint az evangélium természetéből ered, hogy az egyház „kifelé” kapcsolatokat épít, és tart fenn. Az általános bevezető után – amelyben több alkalommal is hivatkozott a szentszéki diplomácia kiemelkedő történelmi személyiségeire⁶⁵ – konkrétan megnevezte azokat területeket, ahol számít a vatikáni diplomácia szerepvállalására: a nemzetekkel való kapcsolattartás, a kitartó és őszinte békeépítés lesz a vatikáni diplomácia egyik legfontosabb feladata. A szentatya elvárása nem alaptalan, ha figyelembe vesszük, hogy a szentszéki diplomácia a modern-szekuláris államok közötti konfliktusok elsimításában és ezáltal a nemzetközi béke megszilárdításában milyen eredményesen vett részt. Elég néhány példát kiemelni, minthogy XIII. Leó 1885-ben Bismarck felkérésére a Karolina-szigetek hovatartozása vonatkozásában sikeresen közvetített Spanyolország és Németország között.⁶⁶ 1984-ben II. János Pál apparátusa Argentína és Chile Beagale szoros konfliktusa kapcsán segédkezett elkerülni a két ország közötti háborús konfliktus kialakulását.⁶⁷ De meg lehet említeni a Szentszék erőfeszítéseit – amelyek igaz kevesebb eredményt hoztak – a libanoni polgárháború⁶⁸ vagy a keleti-európai országok kommunista diktatúráinak a felszámolása vonatkozásában.⁶⁹ Újabban az Egyesült Államok és Kuba évtizedek alatt elhidegült kapcsolatának javításában játszott a Szentszék szerepet.

Ugyanakkor a pápa azt is világossá tette, hogy a vatikáni diplomácia úgy vegyen részt a békeépítés és a válságkezelés folyamatában,⁷⁰ hogy mindeközben a világi és anyagi érdekektől távol tartja magát. Ebből is nyilvánvaló, hogy a vatikáni diplomácia formailag ugyan az egyes államok diplomáciai rendszeréhez hasonló, illetve a Római Kúria – különösen az Államtitkárság – is mutat az egyes államok igazgatási rendszerével hasonlóságot, de a Szentszék az egyes államoktól eltérően a politikai érdekeken felülemelkedve végzi tevékenységét. Ez a tény még egy erősen szekularizált világban is megnöveli a bizalmat a szentszéki diplomáciával szemben.⁷¹

Ferenc pápa politikáját megválasztása óta meghatározta a szegényekkel és a bajba jutottakkal szembeni figyelem. Így nem meglepő, hogy a szentszéki strukturális változtatások is illeszkednek a pápai politikához. A Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában teljesen, az Államtitkárság harmadik szekciójának felállítására pedig részben ennek a pápai szándéknak megvalósítását szolgálja.⁷² A 2017-es karácsonyi beszédben a szentatya jelezte is, hogy tiszteletteljes, de gyors beavatkozást vár a vatikáni diplomáciától az emberiség és az „ember személyi” védelmének érdekében.

A pápa az új szekció létrehozását azzal a „testvéri figyelemmel” is indokolta, amely azokra irányul, akik a vatikáni diplomácia keretein keresztül szolgálják az egyházat. Az ő emberi, lelki és szakmai támogatása is célja a módosításnak. A pápai üzenet jel-

65 Például: Xavier de Mérode (Frédéric François Xavier Ghislain 1820–1874).

66 BIHLMAYER–HERMANN 1987, 400.

67 LINDSLEY 1987, 435–455. Lásd még: UJHÁZI 2013, 29–39.

68 UJHÁZI 2017b.

69 KRAMER 1980, 283–308.

70 MAJOROS 2014, 150–156.

71 GAGLIARDUCCI 2015.

72 UJHÁZI 2017a, 1–17.

zésértékű, hiszen érzékelteti, hogy a szentszéki diplomácia eredményessége csak úgy növelhető, ha figyelmet szentelnek a struktúrát működtető személyi állománynak: a nunciaturák vezetőinek, beosztottjainak, a dikasztériumokban szolgálatot teljesítőknek, a szentszéki diplomataképzésért felelős intézmények diákjainak és tanárainak.

A struktúraátalakítás okainak jobb megértését segíti Parolin bíboros-államtitkárnak a Pápai Gergely Egyetemen a *Szentszék diplomáciai tevékenysége a béke szolgálatában* címmel tartott előadása. Az államtitkár kifejtette, hogy a Szentszék igyekszik sajátos mozgásterének és lehetőségeinek egyre jobb kihasználásával továbbra is a béke előmozdítását szolgálni. Pietro Parolin bíboros 2018. március 11-én mondott beszédében kiemelte, hogy a megfelelő prevenció és konfliktus utáni válságkezelés hiányában a fegyveres konfliktusok előreláthatóan növekedni fognak. A bíboros azt várja az új hivatal felállításától, hogy jobban kitűnik a Szentszék valós súlya a nemzetközi szervezetekben.

Ebben a tekintetben nem új a szentszéki kommunikáció, hiszen II. János Pál és XVI. Benedek pápa egyes beszédjéből is érzékelhető volt, hogy nagy figyelmet fordítottak a megváltozott biztonsági környezetnek, és igyekeztek a rendszert ezeknek a kihívásoknak megfelelően pozícionálni. A béke, az igazságosság fenntartása, a nemzetközi, az emberi jogok, különösen a legkiszolgáltatottabbak segítése számos pápai kommunikációban megjelent. Elég II. János Pál 1992-ben az Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete⁷³ vagy XVI. Benedek 2008-as ENSZ-ben mondott beszédére gondolni.⁷⁴ Kiragadott példákon kívül számtalan hasonló esetet lehetne hozni, amikor a nemzetközi-diplomáciai fórumokat a Szentszék felhasználta, hogy előmozdítsa a békét, miközben a katolikus morál és a szociális tanításról is tanúbizonyságot tesz. Ebben a tekintetben kontinuitás figyelhető meg Ferenc pápa és közvetlen elődjei között. A jelenlegi pápa azonban nem maradt meg a kommuniké szintjén, hanem hozzányúlt a szentszéki struktúrához a szentszéki diplomácia jobb pozícionálása érdekében.

Végezetül a struktúraátalakítás kapcsán meg kell említeni, hogy nem hivatalos és nem szentszéki források az új szekció felállítása vonatkozásában Josef Wesolowski nuncius pedofilügyére is utalnak, minthogy Ferenc pápa igazából ekkor döbbsen rá, hogy jobban kellene vigyázni a diplomatáira, mert magányosan és elszigetelten dolgoznak.⁷⁵

Az új szekció felállításának jogtechnikai oldala

Ami az új szekció alapításának tisztán technikai oldalát illeti, arra 2017 novemberében került sor, amikor a pápa az alapításra vonatkozó dokumentumot megküldte Pietro Parolin bíboros államtitkárnak. A „közigazgatási” intézkedést követően értesítették az egyes nunciaturák is. Az új szekciót a pápa szemben az említett dikasztériummal

73 Lásd: SACCO 1999.

74 XVI. BENEDEK 2008, 12–13.

75 *Jozef Wesolowski, Ex-Archbishop Accused of Sexual Abuse, Dies at 67.* (2015).

Forrás: www.nytimes.com/2015/08/29/world/europe/jozef-wesolowski-polish-ex-archbishop-accused-of-child-sexual-abuse-is-found-dead.html (2018. 04. 28.)

nem *motu proprio*val hozta létre. A *motu proprio*t, vagyis az olyan törvényt, amelyet a pápa saját kezdeményezéséből és nem más kérésére ad ki,⁷⁶ előszeretettel alkalmazták a pápák a szentszéki hivatalok létrehozására, jogkörének módosítására, összevonására, felosztására és megszüntetésére.⁷⁷ Bár ez esetben a formális módosítás nem *motu proprio*n keresztül történt, de a struktúra átalakításának formai deklarációja nem maradt el. Erre mindenképp szükség volt, tekintve, hogy a római kúria működését szabályozó *Pastor Bonus* kezdetű apostoli konstitúció egyértelműen meghatározza az Államtitkárság működését, és ott két szekcióról van szó. A strukturális átalakításokat a pápa mint legfőbb jogalkotó határozza el, és mint legfőbb végrehajtó foganatosítja, de döntések előtt konzultál az illetékes dikasztériumok vezetőivel, illetve legfőképp az általa létrehozott kilenc bíborosból álló tanácsadó testülettel. Nyilván erre az új szekció felállítása kapcsán is sor került. Más források azonban arról panaszkodnak, hogy a jelenleg folyó szentszéki struktúraátalakításnál a jogi precizitás nem szempont: hiányoznak a pontos elnevezések, a feladat- és jogkörök lehatárolása és a kommunikáció is akadózik.⁷⁸ A csúcsszerv átalakításának folyamatáról sem lehetett sokat tudni. Még vatikáni hivatalnokok is csak az újságokból értesültek, sőt néhány nunciatura vezetőjét sem értesítették időben.⁷⁹ A 2017. november 18-ai keltezésű levél tartalmát az Államtitkárság november 21-én kommuniké formájában közölte ugyan,⁸⁰ de ebből mindössze az új szekció felállításának tényét, vezetőjének titulusát, személyét (Jan Romeo Pawlowski), legfőbb feladatait, a legfontosabb együttműködő szentszéki hivatalokat mutatják be. Magát a levelet azonban a Szentszék nem tette közzé.

Ugyanakkor az új szekció felállítását egyesek a szentszéki diplomácia „rehabilitációs” folyamat lépéseként értelmezik. XVI. Benedek pápa ugyanis Tarcisio Bertone-t a diplomáciai tapasztalatokkal nem rendelkező bíborost nevezte ki az államtitkári beosztásba, illetve úgy döntött, hogy a nunciosokkal való időközönkénti találkozókat átadja az államtitkárnak, és nem személyesen végzi. Ezeket a lépéseket sokan sérelmezték. Ezzel szemben Ferenc pápa verbálisan is több alkalommal kifejezte, hogy figyelmet fordít diplomáciai testületben szolgálatot teljesítőkre, és ennek több kézzelfogható jelét adta: diplomáciai tapasztalatokkal rendelkező bíboros államtitkárt nevezett ki, illetve létrehozta az Államtitkárság harmadik szekcióját kifejezetten a szentszéki diplomaták munkájának és felkészítésének segítésére.

76 ERDŐ 2004b, 359–360.

77 FERENC PÁPA 2014. Lásd még: GENTILE 2016.

78 *Il Papa rivoluziona la Segreteria di Stato*. Forrás: <http://stanzevaticane.tgcom24.it/2017/11/19/il-papa-rivoluziona-la-segreteria-di-stato/> (2018. 04. 15.)

79 GAGLIARDUCCI 2017.

80 Secr. Stat: *Communiqué*. 2017. 11. 21. Bollettino. Sala Stampa della Santa Sede.

Az új szekció feladata

A harmadik szekció kizárólag a szentszéki diplomáciában dolgozók ügyeivel foglalkozik, amelyen belül két terület különül el: a diplomáciai szolgálatra készülők személyek felkészítése és a már szolgálatot teljesítők segítése.

A C-9 ülésein a diplomaták képzésének a fejlesztés többször is előkerült, amelyben a fő szempont a pápa szándékának megfelelően a lelkipásztori orientáltság volt. Így az új szekció feladata lesz a személyek kiválasztása. Hogy ez pontosan hogyan fog történni, nem lehet tudni. Ez az a terület ugyanis, ahol valóban van mit fejleszteni. A Szentszék diplomáciai testülete ugyanúgy, ahogy az a Szentszék munkatársai általában különböző nemzetekből kerülnek ki. Az lenne az ideális, ha az Államtitkárság figyelembe tudná venni, hogy a különböző nemzetek arányosan, de egyben arra rátermett személyen keresztül képviseltesék magukat a szentszéki diplomáciában. A valóság azonban inkább az, hogy különböző lobbierdekek érvényesülnek, és a befolyásos püspökök saját embereik bejuttatására törekcszenek. Nem is beszélve arról, hogy a kiválasztott jelöltek intellektuális képessége messze hagy kívánnivalókat.

Problémát jelent az is, hogy a diplomáciai testületekben dolgozóknak a nunciaturára való kihelyezésük előtt a pápai egyetemeken kell kánonjogi doktori fokozatot szerezni. Így az egyetemeken egyfajta nyomás alatt vannak, tekintve hogy azoknak is doktori fokozatot kell kapni, akik egyébként nem alkalmasak a tudományos kutatásra. Márpedig a PhD- vagy doktori fokozat az egyházjog szerint is a tudományos munkához és nem az igazgatási vagy diplomáciai szolgálathoz kell. Így mintha az egész rendszerben feszültség lenne, hiszen doktori fokozatot várnak el olyan személyektől, akiknek egyébként nem a tudományos munka lesz a feladata.⁸¹ A doktori fokozat és tudomány művelésének kapcsolatáról az egyházi dokumentumok nem hagynak kétséget, illetve arról sem, hogy a harmadik ciklus az úgynevezett *doktori képzés* a kutatómunkára és a tudományos tevékenységre készít fel.⁸² Annak a hátterében, hogy a szentszéki diplomáciai tevékenységhez mégis a kánonjogi doktori (PhD) fokozat megszerzését írják elő, valószínűleg az áll, hogy átfogó kánonjogi ismeretek elsajátítására, amely egyébként világi jogi tárgyakat is tartalmaz, a jelenlegi szabályozás értelmében csak a doktori kurzusban van lehetőség. A teológia és filozófiai alapképzés keretein belül mindössze a kánonjog egyes területeit kell elsajátítani (általában általános normák, szentségjog, házasságjog, egyházi „alkotmányjog”).

Amennyiben a kiválasztott személy már rendelkezik kánonjogi doktorátussal rövidebb, mindössze kétéves belső képzés elvégzésével befejezheti a pápai diplomataképzőt. Ez esetben diplomáciai történetet, nemzetközi jogot, nemzetközi szervezetekhez, gazdasághoz, politikához kapcsolódó ismereteket, a nagy európai világnyelveket kell elsajátítani. Jelenleg egyre nagyobb jelentőségre tesz szert az arab nyelv is. Ezenkívül

81 UJHÁZI 2011, 107–108.

82 XI. PIUS, Const. Ap. 1931, 248.; SC. InstCath, Instr. 1931, 263–284.; MARCHISANO 1980, 334.; MAROTO 1930, 270–286.; NEUNHEUSER 1980, 496–497.

a diplomáciában hasznos ismereteket is, mint például információvédelem sajátítanak el a jelöltek.

Ami a már szolgálatban lévő diplomátákat illeti az új szekció felel majd az élet- és a szolgálatkörülmenyekért, az előmenetelért és az engedélyekért. Sem a kommunikéből, sem a pápai beszédből, de más szentszéki utalásokból sem derül ki, hogy ezt hogyan kívánja kivitelezni az Államtitkárság, tekintve hogy az előmeneteli rendszernek is bejárattott útja van. Két-három állomáshely után, amennyiben az illető megfelel a püspökszenteléshez és a sajátos diplomáciai pályához szükséges követelményeknek, történik a kinevezés. Ez a módosítás legkézelfoghatóbb hiányossága. A szentszéki diplomáták munkája legfőképpen az első szekcióhoz kapcsolódik, a szekció vezetője találkozott a munka kapcsán a diplomácia munkatársaival, így a dolog természetéből fakadóan ő alkotott róluk képet. A régi személyügyekkel foglalkozó megbízottal, „a delegatoval” való találkozásnak nem volt igazi súlya, tekintve, hogy a munka a szekción keresztül ment. Így kérdéses, hogy a harmadik szekció vezetője hogyan tud majd érdemben dönteni személyügyi kérdésekben, miközben a munka nem rajta keresztül történik, vagyis az érdemi tevékenységbe nem lát bele.

Együttműködés elve

A pápa az Államtitkárság új szekciójánál – ahogy a Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában hivatalnál esetében is – fontosnak tartotta, hogy az együttműködést kihangsúlyozza. Az Államtitkárság által kibocsátott kommuniké azonban rövid dokumentum – az együttműködés kapcsán csak: az Államtitkárság első, általános ügyekért és az államokkal való kapcsolattartásért felelős második szekcióval való kapcsolattartásra, illetve érintőlegesen a Szentszéki Diplomataképzésért felelős Pápai Egyházi Akadémiára utal. A kommuniké bizonyos szempontból feleslegesen redundáns, hiszen az általános ügyekért felelős szekció a pápa mindennapi tevékenységét segíti, ezért eleve együttműködik az egyes szentszéki dikasztériumokkal.⁸³

Az együttműködésre való figyelmeztetés ezért inkább nyomatékosítás. A pápai követek általános kérdéseivel továbbra is az első szekció foglalkozik, a második szekció pedig a Szentszék külpolitikai kapcsolatépítését szolgálja, ezért a személyügyi kérdésekért felelős új szekció másik két szekcióval való együttműködése evidencia. Az említett államtitkársági közlemény az együttműködés formális elemeit is meghatározza, minthogy a harmadik szekció vezetője heti rendszerességgel részt vesz a bíboros államtitkár által vezetett ülésen, amelyen a másik két szekció vezetője is jelen van. Az általános, heti találkozókon kívül – amelyen valószínűsíthetően a folyamatban lévő ügyek megtárgyalására kerül sor – a kommuniké ismeri a találkozók egy speciális formáját. Erre az újonnan felállított szekció vezetőjének az összehívására és vezetése mellett kerül sor. Ezek az üléseken készítik elő az újonnan kinevezésre kerülő pápai követek ügyeit.

83 II. JÁNOS PÁL 1988, 871.

Csak utalás szintjén tér ki az államtitkárság közleménye az Egyházi Pápai Akadémia, vagyis a szentszéki diplomataképző főiskola vezetőjével való együttműködésre. Mivel az új szekció vezetője felügyeli a diplomataképzést – logikus, hogy a jelöltek kiválasztásában és képzésében – a szekció vezetője és a diplomataképző főiskola vezetője együttműködjön. Nem lehet eltekinteni a képzés szempontjából a római pápai egyetemekkel, különösen a kánonjogi fakultásokkal való együttműködéstől sem, tekintve, hogy a szentszéki diplomáciában tevékenykedők kánonjogi doktorátussal kell, hogy rendelkezzenek.

Valószínűsíthető, hogy az új szekció az eredményes működés érdekében nemcsak az említett együttműködési formák szerint, hanem a joganyag biztosította általános együttműködéssel és az informális kapcsolattartással is élni fog. Továbbá egészen biztos, hogy az együttműködés más, az államtitkársági közleményben nem említett egyházi és világi szervezetekre is kiterjed.

Összefoglalás

A Római Kúria átalakítása már közvetlenül Ferenc pápa megválasztása után elkezdődött. Az első lépések a tanácsadó testületek létrehozására és megerősítésére irányultak. Ezt a szentszéki vagyonkezelésért, majd a családért és házasságért felelős szentszéki hivatalok átalakítása, majd ezt „a Dikasztérium az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatában” pápai hivatal követte. A pápai retorikában többször is megjelent, hogy a Szent-anya figyelmet szentel a diplomáciai testületeknek. A diplomáciai kérdésekért felelős csúcsszerv módosítására csak 2017 novemberében került sor, amikor a pápa elrendelte az Államtitkárság harmadik szekciójának felállítását. A harmadik szekció a diplomataképzés és a szolgálatot teljesítők személyügyeiben kapott kompetenciát. Nem lehet pontosan tudni, hogy az új szekció felállításában pontosan mi minden játszott szerepet. A biztonsági környezetben bekövetkezett változások, a diplomataképzés és a diplomaták tevékenységének erősítése mellett elképzelhető, hogy Josef Wesolowski a Dominikai Köztársaságba akkreditált pápai követ pedofil botránya is közre játszhatott. A pápai és szentszéki üzenet nyilván ezt nem, hanem csak a követek irányába megnyilvánuló pápai figyelmet és a testület jobb pozícionálhatóságát említi az okok között.

Sajnos a szentszéki kommunikéből nem sok minden derül ki, ami az új szervezet jog- és feladatkörét vagy a vezető jogait és kötelezettségeit illeti. Általános, rövid dokumentum feleslegesen redundáns szakaszokat is tartalmaz, különösen is, ami a dikasztériális együttműködésekkel illeti. Ez külön figyelmeztetés nélkül, a hatályos joganyagból egyébként is evidencia.

A rendszer legnagyobb hiányossága azonban mégiscsak az, hogy a személyügyeket leválasztja, és az új hivatal hatáskörébe rendeli, miközben a diplomáciai testület általános ügyei továbbra is az Államtitkárság első, az országokkal való kapcsolatok pedig a második szekciónál maradnak. Így most még nehéz megjósolni, hogy milyen eredményessége lesz egy pusztán személyügyi kompetenciával rendelkező harmadik szekciónak.

Felhasznált irodalom

- II. JÁNOS PÁL (1988): Apostoli konstitúció, Pastor Bonus, 1. cikkely. 1988. 06. 28. *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 80.
- II. JÁNOS PÁL (1993): Motu Proprio. Europae Orientalis. 1993. 01. 15. *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 85, No. 3. 309–310.
- VI. PÁL (1967): Apostoli Konstitúció. *Regimini Ecclesiae Universariae*, 1967. 08. 15.
- VI. PÁL (1969): Motu proprio. De Muneribus legatorum. 1969. 06. 24. *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 61. 473–484.
- X. PIUS (1908): Apostoli Konstitúció. Sapienti Consilio, 1908. 05. 29. *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 1. 7–108.
- XI. PIUS (1925): *Notif.* VII. 5. Fontes.
- XI. PIUS, Const. Ap. (1931): *Deus scientiarum Dominus*. 1931. 05. 24., 3. cikkely, 1–2. §. *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 23. 248.
- XVI. BENEDEK (2008): *Meeting with the Members of the General Assembly of the United Nations Organization 18 April 2008*. L'Osservatore Romano. Weekly Edition in English, No. 17. 12–13.
- ALBERIGO, Giuseppe (1979): Servire la comunione delle chiese. *Concilium*, No. 7. 39–68.
- ANTONINI, Orlando (2015): The Diplomatic Activity of the Holy See. *Communication*, Vol. 12, No. 2.
- ARNALDI, Girolamo (1987): *Le origini dello Stato della Chiesa*. Torino, UTET Università.
- ARRIETA, Juan Ignacio (1997): *Diritto dell'organizzazione ecclesiastica*. Milano, Giuffrè.
- ARRIETA, Juan Ignacio (2000): *Governance Structures within the Catholic Church*. Montreal, Wilson and Lafleur.
- BEAL, John – CORIDEN, James – GREEN, Thomas eds. (1998): *The New Commentary on the Code of Canon Law*. New York, Paulist Press.
- BERTAGNA, Bruno (1990): La Segreteria di Stato. In BONNET, Antonio – GULLO, Carlo eds.: *La Curia Romana nella Cost. Ap. „Pastor Bonus”*. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana.
- BESTE, Udalricus (1938): *Introductio in Codicem quam in usum et utilitatem scholae et cleri*. Minnesota, St. John's Abbey Press.
- BIHLMAYER, Karl – HERMANN, Tüchle (1987): *Kirchengeschichte. Der Neuzeit und die neueste Zeit*. Paderborn, Wissenschaftliche Handbibliothek, eine Sammlung theologischer Lehrbücher. III. kötet.
- BOUSCAREN, Lincoln – ELLIS, Adam (1946): *Canon Law A Text and Commentary*. Milwaukee, The Bruce Publishing Company.
- CATILLO LARA, Rosalio (1984): Reforma de la curia Romana y Pastoralidad. In SCHAMBEK, Herbert Hrsd.: *Pro Fidei Et Iura Festschrift für Agostino Casaroli zum 70. Geburtstag*. Berlin, Dunker. 229–243.
- CHAS, Augustine (1918): Kommentár a 273. kánonhoz. In CHAS, Augustine ed.: *Commentary on the New Code of Canon Law*. London, Herder.
- CORONATA, Matheus Conte (1928): *Intstitutiones Iuris Canonici*. Taurini, Marietti.
- DEL GIUDICE, Vincenzo (1962): *Nozione di Diritto Canonico*. Milano, Giuffrè.
- DEL RE, Niccolò (1970): *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridico*. Roma, Edizioni di storia e letteratura.
- DEL RE, Niccolò (1998): *La Curia Romana: Lineamenti storico-giuridico*. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana.
- EICHMANN, Eduard (1939): *Lehrbuch des Kirchenrechts auf Grnd des Codex Iuris Canonici*. Paderborn, Verlag Ferdinand Schöningh.

- ELIOTT, Thomas George (1996): *The Christianity of Constantine the Great*. Scranton, University of Scranton Press.
- ERDŐ Péter (2004a): Apostoli Kamara. In DIÓS István – VICZIÁN János szerk.: *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, Szent István Társulat.
- ERDŐ Péter (2004b): *Motu proprio*. In DIÓS István – VICZIÁN János szerk.: *Magyar Katolikus Lexikon*. Budapest, Szent István Társulat. IX. 359–360.
- ERDŐ Péter (2014): Állam, egyház, szuverenitás. *MTA Law Working Paper*, No. 20. 1–14.
- FELICIANI, Giorgio (2004): La riforma della Curia romana nella costituzione apostolica «Sapienter consilio» del 1908 e nel Codice di diritto canonico del 1917. *Mélanges de l'école française de Rome*, 116/1. 175–180.
- FERENC PÁPA (2014): *Motu proprio. Fidelis dispensator et prudens*. 2014. 02. 24.; *Motu proprio. Trasferimento della Sezione Ordinaria dell'Amministrazione del Patrimonio della Sede Apostolica alla Segreteria per l'Economia*. 2014. 07. 08.; *Motu proprio. Istituzione della Segreteria per la Comunicazione*, 2015. 06. 15; *Motu Proprio. Sedula Mater*. 2016. 08. 15.
- FERENC PÁPA (2016): *Motu proprio. Humanam progressionem*, 2016. 07. 17. Forrás: https://w2.vatican.va/content/francesco/it/apost_letters/documents/papa-francesco-lettera-ap_20160817_humanam-progressionem.html (2017. 01. 19.)
- FERENC PÁPA (2017): *Audience of the Holy Father with the Roman Curia for the exchange of Christmas greetings*. 2017. 12. 21. Bollettino, Sala Stampa della Santa Sede. N. 171221.
- FINK, Urban – LIGGENSTORFER, Roger (1996): *Schweizer Sonderakten im Vatikan: das Archiv der Kongregation für Ausserordentliche Kirchliche Angelegenheiten, Abteilung Schweiz 1799–1921*. Luzern, Rex,
- GENTILE, Claudio (2016): La riforma della curia romana di Papa Francesco – Bilancio a tre anni dall'elezione. *Rivista online di storia e informazione*, No. 103. Forrás: www.instoria.it/home/riforma_curia_papa_francesco.htm (2016. 12. 30.)
- GERGELY Jenő (1999): *A pápaság története*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- GORDON, Ignacio (1969): De Curia Romana renovata. Renovatio «desiderata» et renovatio «facta» conferuntur. *Periodica*, Vol. 58. 59–116.
- KOENIGER, Albert (1926): *Katholisches Kirchenrecht*. Freiburg, Herder.
- KONEK Sándor (1900): *Egyházzogtan kézikönyve*. Budapest, Franklin-Társulat.
- KRAMER, John M. (1980): The Vatican's Ostpolitik. *The Review of Politics*, Vol. 42, No. 3. 283–308.
- KRAUS, Andreas (1958): Amt und Stellung des Kardinalnepoten zur Zeit Urbans VIII. (1623). *Römische Quartalschrift*, Vol. 53, No. 3/4. 238–243.
- LINDSLEY, Lisa (1987): The Beagle Channel Settlement: Vatican Mediation Resolves a Century-Old Dispute. *Journal of Church and State*, Vol. 29, No. 3. 435–455.
- MAJOROS Henrietta (2014): Konfliktus és válságkezelés az antropológiában, valamint a katonai hadműveletekben. *Hadtudományi Szemle*, 7. évf. 4. sz. 150–156.
- MARCHISANO, Francesco (1980): La legislazione accademica ecclesiastica. Dalla Costituzione Apostolica „Deus scientiarum Dominus” alla Costituzione Christiana. *Seminarium*, No. 32. 334.
- MAROTO, Felipe (1930): In Const., Ap Deus scientiarum Dominus de Universitatibus et Facultatibus studiorum ecclesiasticorum. *Appolinaris*, No. 4. 270–286.
- MURPHY, Francis X. (1974): Vatican Politics: Structure and Function. *World Politics*, Vol. 26, No. 4. 542–543.
- NEU, Jacob William (2010): „Workers of God”: The Holy See’s Liability for Clerical Sexual Abuse’. *Vanderbilt Law Review*, Vol. 63, No. 5. 1507–1508.

Újabb módosítás a szentszéki struktúrában: a vatikáni Államtitkárság harmadik szekciója

- NEUNHEUSER, Burkhard (1980): Studienordnung und akademische Grade. *Seminarium*, No. 32. 496–497.
- PAOLINI, Gabriele (2008): *Offensive di pace. La Santa Sede e la prima guerra mondiale*. Firenze, Polistampa.
- PÁSZTOR Lajos (1969): L'Histoire de la Curie romaine, problèmed'histoire de l'Église. *Revue d'histoire ecclésiastique*, No. 64. 353–366.
- PINTO, Pio V. (2003): Bevezető és Kommentár a Pastor Bonus 39–47. cikkelyhez. In PINTO, Pio Vito ed.: *Commento alla Pastor Bonus e alle Norme Sussidiarie della Curia Romana*. Città del Vaticano, Libreria Editrice Vaticana.
- PROVOST H., James (1992): Local Church and Catholicity in the Constitution Pastor Bonus. *The Jurist*, Vol. 52. 299–334.
- RANKE, Leopold V. (1936): *A pápák története*. Budapest, Hungária Könyvnyomda.
- REESE, Thomas (1998): *Inside the Vatican*. Cambridge, Harvard University Press.
- Regimini Ecclesiae Universiae. (1967) *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 59. 885–928.
- RIEDMATTEN, Henri de (1970): The Part Played by the Holy See in International Organizations. *Concilium*, Vol. 8, No. 6. 74–93.
- SACCO, Colombo (1999): *John Paul II and World Politics: Twenty Years of a Search for a New Approach 1978–1998*. Canon Law Monograph Series 2. Leuven – Belgium, Peetres.
- Sapientis Consilio. (1909) *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 1. 7–108.
- SC. InstCath, Instr. (1931): Ordinationes ad constitutionem apostolicam „Deus scientiarum Dominus. 1931. 06. *Acta Apostolicae Sedis*, Vol. 23. 263–284.
- SOUTO, José Antonio (1968): La reforma de la Curia Romana. *Ius Canonicum*, Vol. 8, No. 16. 547–578.
- SUENENS, Léon Joseph (1968): *Co-responsabilité dans l'Eglise*. Paris.
- SZEREDY József (1883): *Egyházjog*. Pécs, Madarász E. Könyvnyomdája.
- TRIGGS, Gillian D. (2011): *International Law: Contemporary Principles and Practices*. Chatswood, N.S.W., LexisNexis Butterworths.
- TUSOR Péter (2002): A magyar hierarchia és a pápaság a 17. században. *Századok*, 136. évf. 3. sz. 528–545.
- UJHÁZI Lóránd (2003): A püspökké nem szentelt bíborosok a Katolikus Egyházban. *Praeconia*, 8. évf. 3. sz. 69–76.
- UJHÁZI Lóránd (2011): Il regolamento giuridico della formazione dei teologi nella Chiesa Cattolica. In OROSZ Lóránt – UJHÁZI Lóránd szerk.: *Vita consacrata e diritti umani nella Chiesa Cattolica dell'Europa Centro-orientale ed altri saggi di diritto canonico*. Budapest, L'Harmattan. 107–108.
- UJHÁZI Lóránd (2013): A Katolikus Egyház és a vallási közösségek jelentősége Argentína biztonsága szempontjából. In OROSZ András Lóránt – UJHÁZI Lóránd szerk.: *A Katolikus Egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században*. Budapest, L'Harmattan; Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola. 29–39.
- UJHÁZI Lóránd (2017a): Amendments to the Governance Structure of the Holy See and Canon Law during the European Migration Crisis. *American Diplomacy*. 1–17. Forrás: <http://americandiplomacy.web.unc.edu/2017/12/amendments-to-the-governance-structure-of-the-holy-see-and-canon-law-during-the-european-migration-crisis/> (2018. 03. 26.)
- UJHÁZI Lóránd (2017b): A libanoni keresztények biztonsági helyzete. *Hadtudományi Szemle*, 10. évf. 4. sz. 357–372. Forrás: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00037/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2017_04_357-372.pdf (2018. 03. 26.)

- UJHÁZI Lóránd (2017c): A vatikáni hírszerző és elhárító rendszer működése. *Felderítő Szemle*, 16. évf. 2. sz. 96–117.
- VERMEERSCH, Arthur – CREUSEN, Joseph (1921–1923): *Epitome Iuris Canonici*. Romae, Michliniae.
- VIAENE, Vincent ed. (2012): *The Papacy and the New World Order: Vatican Diplomacy, Catholic Opinion and International Politics at the Time of Leo XIII (1878–1903)*. Kadoc Studies, Leuven University Press.
- WENGER, Antoine (1989): *Le cardinal Jean Villot 1905–1979: Secrétaire d'état de trois papes*, Paris, Desclée de Brouwere.
- WOYWOD, Stanislaus – SMITH, Callistus (1952): *A Practical Commentary on the Code of Canon Law*. New York City – London, Herder.
- YASMIN, Abdullah (1996): The Holy See at United Nations Conferences: State or Church?. *Columbia Law Review*, Vol. 96, No. 7. 1835–1875.

Jogforrások

- Intervento della Santa Sede al Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite su „La situazione in Medio Oriente inclusa la questione palestinese”. (2015) New York, 23 luglio 2015.
- Intervento della Santa Sede al Dibattito in Consiglio di Sicurezza delle Nazioni Unite su „Bambini e Conflitti armati”. (2015) New York, 18 giugno 2015.
- Intervento della Santa Sede al XXII Consiglio ministeriale dell'Organizzazione per la Sicurezza e la Cooperazione in Europa – OSCE. (2015) Belgrado, 3–4 dicembre 2015.
- Intervento della Santa Sede alla Conferenza Internazionale sulla Sicurezza Nucleare dell'Agenzia Internazionale per l'Energia Atomica (AIEA). (2016) Vienna, 6 dicembre 2016.
- Intervento della Santa Sede alla Conferenza sulla lotta all'intolleranza e alla discriminazione nei confronti dei cristiani. (2016) Vienna, 14 dicembre 2016.
- Intervento della Santa Sede presso l'Ufficio delle Nazioni Unite e altre organizzazioni internazionali a Ginevra, alla 29ª Sessione del Consiglio per i Diritti umani. (2015) Ginevra, 30 giugno 2015.

Internetes források

- FERENC PÁPA (2016): *Hogyan folyik a római kúriai reformja*. Forrás: www.magyarokurir.hu/hirek/ferenc-papa-hogyan-folyik-romai-kuria-reformja (2016. 12. 30.)
- GAGLIARDUCCI, Andrea (2015): *Curia reform may include an office for negotiations in the Secretariat of State*. Forrás: www.catholicnewsagency.com/news/curia-reform-may-include-an-office-for-negotiations-in-the-secretariat-of-state-13513 (2018. 03. 27.)
- GAGLIARDUCCI, Andrea (2017): *Why a Third Section of the Secretariat of State?* Forrás: www.mondayvatican.com/vatican/why-a-third-section-of-the-secretariat-of-state (2018. 04. 01.)
- Il Papa rivoluziona la Segreteria di Stato*. Forrás: <http://stanzevaticane.tgcom24.it/2017/11/19/il-papa-rivoluziona-la-segreteria-di-stato/> (2018. 04. 15.)
- Jozef Wesolowski, Ex-Archbishop Accused of Sexual Abuse, Dies at 67*. (2015) Forrás: www.nytimes.com/2015/08/29/world/europe/jozef-wesolowski-polish-ex-archbishop-accused-of-child-sexual-abuse-is-found-dead.html (2018. 04. 28.)
- Szentszéki Államtitkárság. Forrás: www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_12101998_profile_en.html (2018. 04. 22.)